

# **Slovácko. Segmenty předindustriální krajiny**

Specializovaná mapa s odborným obsahem

## **Slovácko Region. Segments of the pre-industrial landscape**

Specialized map with scientific contents

Jaromír Kolečka, Eva Nováková, Kateřina Batelková

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava

Oddělení environmentální geografie, Brno

© 2020

Výstup etapy:

**Č. 7: Finalizace výstupů projektu a jejich diseminace. Cíl: Průběžné doladování finální verze geodatabáze A, finalizace tištěného katalogu segmentů B, mapového souboru N<sub>map</sub> a příprava putovní výstavy (1. 11. 2019-30. 4. 2020)**

## **I. Cíl výsledku**

### **Anotace**

Mapa byla vytvořena v rámci řešení projektu „Inventarizace předindustriální krajiny Moravy a zajištění informovanosti veřejnosti o její existenci jako kulturním dědictví“ č. DG16P02B042 programu NAKI Ministerstva kultury České republiky. Znázorňuje teritoriální rozmístění zjištěných segmentů předindustriální krajiny v pracovním regionu Slovácko na historickém území Moravy. Segmenty třídí do tří velikostních typů a upozorňuje na další informace sebrané ke každé lokalitě.

### **Annotation**

The map was completed in the course of work on the project "Inventory of pre-industrial landscape of Moravia and ensuring public awareness of its existence as a cultural heritage," No. DG16P02B042 supported by the Program of the Ministry of Culture of Czech Republic. The map presents the territorial distribution of pre-industrial landscape segments in the Slovácko Working Region in the historical territory of Moravia. These segments are classified into three size types. The map points to additional data collected to each site.

### **Popis mapy**

Mapový list je tvořen mapovým polem, stručným genetickým popisem a dalšími kartografickými náležitostmi. Mapové pole zobrazuje pracovní region Slovácko, kde proběhlo terénní mapování a hodnocení jeho výsledků (v letech 2016 až 2020). Mapování segmentů předindustriální krajiny probíhalo po jednotlivých katastrálních územích regionu podle později certifikované metodiky v rámci předem vymezeném pracovním regionu předindustriální krajiny. Nad výškopisem terénu jsou zobrazeny polygony odpovídající skutečnému tvaru a velikosti a omezením daným hranicemi katastrálního území. Segmenty jsou rozděleny do 3 velikostních kategorií (areály předindustriální krajiny – s plochou do 50 ha, okrsky předindustriální krajiny - s plochou od 50 do 100 ha, celky předindustriální krajiny - s rozlohou nad 100 ha).

Podkladová data: ArcČR 500, referenční souřadnicový systém S-42.

### **Map description**

The map sheet consists of a map field, a brief genetic description and other cartographic essentials. The map field shows the working region of Slovácko, where field mapping and evaluation of its results run in the years 2016 to 2020. The mapping of segments of the pre-industrial landscape took place in individual cadastral areas of this region according to a later certified methodology within the pre-defined working regions of the pre-industrial landscape. On the terrain elevation map, polygons corresponding to the actual shape and size and restrictions given by the boundaries of the cadastral area are displayed. The segments are divided into 3 size categories (pre-industrial landscape areas - with an area of up to 50 ha, pre-industrial landscape districts - with an area of 50 to 100 ha, pre-industrial landscape unions - with an area of over 100 ha).

Base layer data: ArcČR 500, reference coordinate system S-42.

## II. Vlastní popis výsledku

Za předindustriální krajinu a segmenty předindustriální krajiny lze v současnosti tak považovat areály kulturní krajiny se zachovalou sekundární (druhotnou) strukturou, tedy s rozmístěním a zastoupením zástavby, orné půdy, trvalých kultur, lesa, cest a stezek, případně těžebních, vodních aj. ploch, která vznikla a vyvíjela se v době předcházející formování průmyslové společnosti v českých zemích. Předindustriální krajina Moravy je tak obecně datována do období před rokem 1850. Lze předpokládat, že taková krajina, resp. její drobnější segmenty nesou znaky poměrně nepřerušeno technického, socioekonomického a kulturního vývoje od pobělohorské doby s ohledem na místní přírodní poměry a dopady uvedených předindustriálních inovací. Takové areály se z různých důvodů ocitly na periferii navazujícího vývoje a staly se relikty druhotné krajinné struktury z předchozího období. Takovým areálům rozličných velikostí a obsahu se tedy následně, jinde velmi hluboké společensko-ekonomické změny vyhnuly, nebo se jich dotknuly jen částečně. K celoplošné evidenci zachovalých segmentů předindustriální krajiny na regionální úrovni se zatím přikročilo na historickém území Moravy v rámci výše uvedeného projektu.

Za konkrétní segment předindustriální krajiny lze v podmínkách ČR považovat ta území, která v současnosti vykazují: (1) podobnou diferenciaci pozemkové držby, jak tomu bylo před rokem 1850, (2) podobnou strukturu využití těchto pozemků, jak tomu bylo před rokem 1850, (3) podobný vzhled tohoto území, jak tomu bylo v daném období minulosti.

„Podobnost“ spočívá v tom, že v zásadě zůstala zachována velikost, tvar a poloha typických parcel pozemků. Ačkoliv se od místa k místu v rámci těchto parcel měnilo jejich konkrétní využití, docházelo k jejich spojování a rozdělování (v rámci „místní velikostní normy“), celková kompozice a mozaika využití dílčích ploch v tomto segmentu přetrvává neměnná. Některé strukturální změny jsou však pro označení jako „segment předindustriální krajiny“ s jistou opatrností přijatelné, pokud souvisejí pouze s poklesem intenzity využívání pozemků (např. zatravněním orné půdy, nikoliv však zalesněním, což mění vizuální stránku území).

Vyhledávání segmentů předindustriální krajiny proběhlo podle certifikované metodiky (Kolejka, et al., 2018). Vstupní etapou jejich inventarizace byla analýza veřejně dostupných současných barevných ortofotomap (na [Mapy.cz](http://Mapy.cz)) katastr po katastru v potřebném rozlišení. Na historickém území Moravy je přes 3000 katastrálních území. Každé z nich bylo zapotřebí na internetu „navštívit“ a posoudit, zda jeho území nese znaky přítomnosti zachovalé starobylé krajinné struktury v současném využití. Předběžně na internetu laboratorně vyhlédnuté lokality v současné krajině pak bylo nutno porovnat s územními podklady dokumentujícími situaci před nástupem hlavní vlny průmyslové revoluce. Z tohoto historického období jsou rovněž volně dostupné kartografické podklady reprezentované stabilním katastrem a jeho deriváty – indikačními skicami (na [www.mza.cz](http://www.mza.cz)), případně mapovými listy II. vojenského (Františkova) mapování z první poloviny 19. století. S těmito podklady bylo nutné porovnávat segmenty v současné krajině předběžně zjištěné z ortofotomap. Potvrzení existence jednotlivých segmentů předindustriální krajiny a jejich kvality poskytl terénní výzkum.

Během řešení projektu bylo na historickém území Moravy zjištěno celkem přes 1400 segmentů předindustriální krajiny. Jejich teritoriální rozmístění je silně nerovnoměrné jak podle charakteru reliéfu, tak kulturního prostředí regionu.

Vzhledem ke značnému rozsahu historického území Moravy, bylo její území v hranicích z roku 1930 (s opravami podle detailních změn průběhu hranic k. ú. k současnému stavu) účelově pro potřeby výzkumu a evidence rozděleno do pracovních regionů, kterým byly

přiděleny etnografické názvy (např. Slovácko, Valašsko, Haná, Lašsko, Horácko apod.), nebo regionální geografické názvy dané významnými sídly, nebo orografickými jednotkami, či řekami (např. Brněnsko, Letovicko, Jeseníky, Dražansko, Podyjí) všude tam, kde „etnografické“ pojmenování nepřicházelo z různých důvodů v úvahu (pohraničí, rozsáhlé mezery mezi zjevnými etnografickými regiony). Zatímco zařazování k. ú. v centrálních částech těchto regionů bylo vcelku bezproblémové, v kontaktních zónách pracovních regionů již bylo zařazení nejisté, neboť příslušnost mnoha k. ú. zvláště k etnoregionům nebyla často nikde v dostupných zdrojích deklarována. Je tak možné, že názory na zařazení periferních k. ú. do konkrétního pracovního regionu se mohou lišit.

Řešitelský tým se mohl jen zčásti opřít o zkušenosti jiných odborníků, ačkoliv odborný zájem o tento druh přírodně kulturního dědictví ve světě silně roste. V tak velkém rozsahu a s takovou podrobností však zatím proveden nebyl, byť zájem byl vyjádřen jak ze strany UNESCO, tak byl deklarován v Evropské úmluvě o krajině (Council of Europe, 2000). Zachovalé segmenty předindustriální krajiny nejsou v ČR, vyjma zmíněných vyhlášených a připravovaných krajinných památkových zón (Kučová, et al., 2015), v podstatě evidovány. Početnější areály menších rozměrů s charakteristickou prostorovou strukturou plužin, cest, zástavby, rybníků a lesních celků systematicky podchyceny nebyly. Existuje však řada případů, kdy takové areály upoutaly pozornost badatelů, ochrany přírody a decizní sféry, a byly zaevidovány např. do územně plánovací dokumentace (viz např. Lipský, Weber, Stroblová, et al., 2012). K izolovaným, avšak cenným studiím patří např. pojednání v regionu Krušnohoří (Karel, Kratochvílová, eds., 2013) péčí Národního památkového ústavu; „historickou strukturou krajiny“ se zabývají odborníci na UJEP v Ústí nad Labem (Brůna, Buchta a Uhlířová, 2010) či „hmotnou paměťovou strukturou krajiny“ na ČZU v Praze. Prehistorické krajinné struktury, a to zejména na lokální úrovni, resp. objekty se rovněž těší pozornosti špičkových odborníků (Gojda, 2000). Středověké "krajinné struktury" jsou rovněž dlouhodobě pečlivě zkoumány na řadě lokalit a některé výsledky byly nedávno zařazeny v rozsáhlém díle "Akademický atlas českých dějin" (Semotanová, Cajthaml, et al., 2014).

Rovněž UNESCO považuje segmenty dávné (staré) krajiny za cenné kulturní dědictví (např. Bandarin, ed., 2009). K systematické evidenci tohoto typu kulturního dědictví zatím přistoupilo jen málo států nebo regionů. Příkladem úspěšné inventarizace předindustriálních segmentů krajiny všech velikostí je region Vlámského společenství v Belgii, kde proběhl vzorový soupis a klasifikace zjištěných areálů, ale také zakomponování poznatků do regionální legislativy a územně plánovací praxe (van Eetvelde, Antrop, 2005). Postup belgické inventarizace se opíral o srovnávání kvalitních starých map z konce 18. století a soudobých leteckých snímků s následnou verifikací vytipovaných ploch v terénu, navazujícím hodnocením a doporučením. Na části svého území provedlo podobnou inventarizaci Valonské společenství Belgie. Pozornost evidenci starých krajinných reziduí byla věnována v regionech Bretaň ve Francii (evidence typu "bocage"), Alenteju v Portugalsku (leso-zemědělský komplex), Velké Británii (Bunce, et al., 1996) a Nizozemí (Mücher, et al., 2003) v rámci typologie evropské krajiny.

Poměrně daleko je evidence "historických krajinných struktur" na Slovensku (Slámová, Jančura, 2012), byť zatím na regionální úrovni. V monografii "Reprezentatívne typy krajiny Slovenska" (Bezák, et al., 2010) byla publikována přehledná národní mapa představující v měřítku 1:500 000 čtyři hlavní typy krajiny s uvedenými strukturami (vinohradnická krajina, typ krajiny s formami rozptýleného osídlení, typ lučně-pastvinářské krajiny, typ báňské krajiny). Rovněž v Atlase reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska (Miklós, Izakovičová, eds., 2006) je zařazena mapa „typ krajiny s historickými krajinnými štruktúrami“. K

celonárodní plošné inventarizaci na lokální úrovni slovenská komunita již přistoupila (viz Hreško, Petluš, eds., 2015).

Na území České republiky byly v minulosti vymezeny a jsou spravovány historické krajinné zóny (Kučová, et al., 2015). Zpravidla zahrnují poměrně rozsáhlé území, kde v minulosti proběhly buď promyšleně úpravy krajiny, anebo se odehrály významné události. K jejich hodnocení jsou rovněž k dispozici sofistikované postupy (Sedláček, Salašová, Trpáková, 2016; Salašová, Sedláček, Trpáková, Martinková-Kuchyňková, 2016). Počet krajinných památkových zón, přes pozvolný růst, nepřesahuje číslo 25. Ačkoliv při jejich vymezování byla zřejmě použita dohodnutá účelová kritéria, jen některé z nich, a to obvykle jen lokálně splňují podmínky pro zařazení mezi segmenty předindustriální krajiny.

Pracovní a etnografický region předindustriální krajiny Slovácko zaujímá jihovýchodní cíp historického území Moravy a současné České republiky. Díky rozloze 2717,68 km<sup>2</sup> patří mezi velké regiony Moravy. Na jihovýchodě regionu probíhá dlouhá hranice se Slovenskou republikou, v podstatě se kryjící (nehledě na drobné korektury po vodohospodářských úpravách toku řeky Moravy a změnách v souvislosti s rozdělením Československa) se starobyrou moravsko-uherskou hranicí, ustálenou pravděpodobně v 1. polovině 14. století.

Na nejzazším dolním toku Dyje region hraničí s Dolními Rakousy v rámci Rakouské republiky. Změnu státní příslušnosti zde prodělal (a to pravděpodobně opakovaně) trojúhelník území při soutoku Dyje a Moravy. Na jihozápadě probíhá hranice s regionem Podyjí, na severozápadě s regionem Brněnsko. O severní hranici se dělí Haná a Valašsko. Velmi přibližně kosodélníkové území regionu má delší uhlopříčku probíhající od západu k východu v délce 94,55 km. Kratší uhlopříčka ve směru jihozápad-severovýchod má délku 81,82 km. Největší šířka území regionu na krajním jihozápadě dosahuje 50,91 km, na severovýchodě 43,64 km. Region sestává celkem z 231 katastrálních území.

Ohraničení pracovního a etnografického regionu Slovácko je dáno tradičními mezistátními a etnografickými hranicemi v této části Moravy. Vůči regionu Podyjí hranice vede prakticky po předválečné jazykové česko-německé linii podle dominantní etnické příslušnosti obyvatelstva. Oproti regionu Brněnsko je vymezení dáno vlastním tradičním severozápadním omezením Slovácka vůči etnograficky indiferentnímu jihovýchodnímu okolí Brna. Pomezí s Hanou na severu sleduje hřeben Chřibů až k toku Moravy. Rozhraní mezi Slováckem a Valašskem je do jisté míry konvenční tak, jak se dařilo katastry jednotlivých obcí přiřadit do sousedících regionů. Ovšem i zde hranice v zásadě sleduje valašsko-slovácké etnografické pomezí. Region Slovácka tak zahrnuje jaderné subregiony Podluží v okolí Lanžhotu, Dolňácka na Strážnicku, Kyjovska, Hanáckého Slovácka kolem Čejče, Krumvíře a Klobouků u Brna, Horňácka u Velké nad Veličkou, Kopanic u Strání a okolí Hluku.

Celý region Slovácka se nachází v karpatské části Moravy. Zahrnuje však velmi rozmanitá území, zejména co se týče reliéfu a od něj se odvíjejících ostatních vlastností krajiny. Výšková členitost území je značná a pohybuje se od 149 m n. m. při výtoku Moravy a Dyje na slovensko-rakouské pomezí po 968 m n. m. na Velké Javořině. S výškovými poměry se mění i průměrné roční teploty od 10 °C do 5 °C, a analogicky i roční úhrny srážek od 450 mm do 1000 mm. Z hlediska reliéfu lze region rozdělit do tří částí. Západní přibližně třetina regionu zasahuje do Středomoravských Karpat, zde tvořených flyšovými příkrovy s pásemným uspořádáním horninových celků, kdy souvrství s hojným zastoupením pískovce, případně slepenců tvoří zřetelné vyšší a ostřeji budované hřbety s pokryvy kambizemí. Celkově však převládají měkčí a erozi méně odolné jílovce a slínovce, na kterých se vyvinul zaoblený reliéf. Na výchozech flyšových hornin se vyvinuly zvětraliny s různým obsahem jílu a podle charakteru zvětralin hnědozemě až černozemě, podobně na sprašových pokryvech

podle nadmořské výšky a orientace svahů. Střední část regionu zaujímá rozsáhlá tektonická sníženina Dolnomoravského úvalu vyplněná nezpevněnými jezerními sedimenty terciéru, kvartérními sprašemi s pokryvy černozemí a hnědozemí, navátými písky s regozeměmi a arenozeměmi a hojnými nivními uloženinami s širokými pásy úrodných fluvizemí a černic. Východní třetina území patří do Moravsko-slovenských Karpat s výrazně odlišnými vysoko vyzvednutými Bílými Karpaty s úzkými hřebeny nad měkce modelované podhůří s nízkými širokými zaoblenými hřbety, vesměs budovanými podobnými flyšovými souvrstvími příkrovů. Do teplého podhůří hojně zasahují černozemě a hnědozemě na spraších a hlinitých zvětralinách flyše. Ve vyšších polohách převládají luvizemě a zejména kamenité kambizemě.

Region Slovácka je velmi starou sídelní oblastí jak díky příznivým přírodním podmínkám, tak tranzitnímu charakteru terénu, kudy procházela jedna z hlavních pravěkých obchodních cest Evropy – Jantarová stezka. Do Dolního Pomoraví se kladou základy české státnosti, ať již jde o jádro kmenového svazu Sámovy říše, tak Říše velkomoravské. Vzhledem k tomu, že v území se vyskytují jak výrazná horstva s úzkými hřbety, tak mírně zaoblený zvlněný reliéf úpatních pahorkatin a široké roviny, současné využití krajiny jeví úzkou vazbu zejména na terénní a půdní poměry. Zatímco nejvyšší, chladnější, členitější a horšími půdami vybavené hlavní hřbety pohoří pokrývají rozsáhlé lesy, převážně listnaté, v nižších polohách jsou borové a smíšené lesy vázané na chudší písčité podloží a lužní lesy na vlhké půdy niv. Rozloha zemědělské ekumeny se citlivě kryje s rozmištěním černozemí a hnědozemí v Pomoraví a bělokarpatském podhůří a černozemí na západě. Hustá síť poměrně velkých vesnic, městeček a menších měst je doprovázena rozsáhlými plochami trvalých kultur, v podhůří s dominancí vinohradů, na úpatích pohoří s vyšším podílem ovocných sadů. Rozsáhlé louky jsou typické pro území Bílých Karpat. Nezanedbatelné jsou také v říčních nivách. V území funguje tradiční rybníkářství, avšak větší vodní plochy v nivě Moravy vznikly až po těžbě štěrkopísků. Do regionu zčásti zasahuje Dolní zdrž Novomlýnských nádrží. Regionem vedou důležité moderní

S ohledem na značnou geografickou rozmanitost území lze zjištěné segmenty předindustriální krajiny zařadit do několika specifických typů. V nivách velkých řek se poměrně vzácně uchovala stará mozaika lužních lesů a vlhkých luk, jen s malým, resp. žádným zastoupením orné půdy (okolí Břeclavi, Strážnice). Současná struktura využití ploch na úzkých parcelách s vyšším podílem orné půdy mezi plochami ovocných sadů, případně vinohradů se udržela v rovinnatém terénu rovněž velmi vzácně (Šakvice, Tvrdonice, Mikulčice,...). Velmi hojně se starobylá krajinná mozaika zachovala v pahorkatinné části regionu, kde je reprezentována směsí úzkých parcel s dominantními vinohrady, méně ovocnými sady vedenými po spádnicí na (často sklonitých) svazích hlavně jižních a jihozápadních expozic. Do vyšších poloh významně ubývá vinic a větší zastoupení vykazují sady a louky (ve Ždánickém lese a Chříbech, Uherskobrodsko, na úpatí nejvyšších karpatských hřebenů). Velmi častým jevem je přerušení péče o pozemky a jejich postupné pustnutí spojené se zarůstáním keři. Některé dlouhodobě opuštěné pozemky, či lépe větší areály již požívají jistý stupeň legislativní ochrany, ať již jako přírodní památka, či biocentrum. V blízkosti větších měst (ORP) se na změnách ve staré parcelaci pozemků podílí chataření. Ve vinařských oblastech se v úpatních polohách vinorodých svahů intenzivně rozšiřuje výstavba někdy dosti nevhodných vinných sklepů, sice navazujících na starší založení, avšak velikostí hmoty staveb nerespektujících místní tradice. V regionu Slovácko bylo nalezeno 140 segmentů s podobnou strukturou pozemků jako ve srovnávaném období 1. poloviny 19. století. To představuje poměrně vysokou hustotu jejich výskytu v hodnotě 5,15 segmentů na

100 km<sup>2</sup>. Při celkové ploše segmentů 75,64 km<sup>2</sup> jde rovněž o jejich významný podíl na rozloze regionu ve výši 2,78 %.

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny regionu Slovácka jsou pojmenovány podle katastrálního území jejich polohy. Podle četnosti výskytu takových segmentů na území katastru je k jejich názvu přidána číslice.

Archlebov\_01, 02, Blatnice pod Svatým Antonínkem\_01, 02, Bohuslavice u Kyjova\_01, 02, Boleradice\_01, Boršice u Blatnice\_01, Bořetice u Hustopečí\_01, 02, Brumovice\_01, 02, Březová u Uherského Brodu\_01, Bukovany u Kyjova\_01, Bzenec\_01, Bzová u Uherského Brodu\_01, Čejč\_01, 02, 03, 04, Čejkovice\_01, 02, 03, Dambořice\_01, Dolní Bojanovice\_01, Domanín\_01, 02, Havřice\_01, Hluk\_01, Horní Bojanovice\_01, Hovorany\_01, 02, Hradčovice\_01, Hroznová Lhota\_01, Hrubá Vrbka\_01, Hrušky\_01, Hýsly\_01, 02, Josefov u Hodonína\_01, Karlín na Moravě\_01, Klobouky u Brna\_01, Kobylí na Moravě\_01, 02, Komňa\_01, Kostice\_01, 02, 03, Košíky\_01, Krhov u Bojkovic\_01, Kunovice u Uherského Hradiště\_01, Kuželov\_01, Kyjov\_01, Lanžhot\_01, 02, Liděřovice na Moravě\_01, Lipov\_01, 02, 03, 04, Louka u Ostrohu\_01, 02, 03, Lužice u Hodonína\_01, Mařatice\_01, Míkovice nad Olšavou\_01, Mikulčice\_01, 02, Milokošť\_01, Milotice u Kyjova\_01, 02, Mistřín\_01, Moravská Nová Ves\_01, 02, Moravský Žižkov\_01, Mutěnice\_01, 02, Němčičky u Hustopečí\_01, 02, Nenkovice\_01, 02, Nová Lhota u Veselí nad Moravou\_01, Ostrožská Lhota\_01, Petrov u Hodonína\_01, Podivín\_01, Polešovice\_01, Popovice u Uherského Hradiště\_01, Prušánky\_01, 02, Přítluky\_01, Radějov u Strážnice\_01, 02, 03, Rakvice\_01, 02, 03, 04, Ratíškovice\_01, Rohatec\_01, Starý Poddvorov\_01, 02, Strání\_01, Strážnice na Moravě\_01, 02, Sutoměřice\_01, Svatobořice\_01, 02, Syrovín\_01, Šakvice\_01, Šardice\_01, Šitbořice\_01, 02, Tasov\_01, Terezín u Čejče\_01, Těšov\_01, Tvrdonice\_01, 02, Týnec na Moravě\_01, 02, Uherský Brod\_01, Újezdec u Luhačovic\_01, Vacenovice u Kyjova\_01, 02, 03, Veletiny\_01, 02, Velká nad Veličkou\_01, 02, Velké Bílovice\_01, Velké Němčice\_01, Velké Pavlovice\_01, 02, Vlčnov\_01, Vlkoš u Kyjova\_01, Vnorovy\_01, Zarazice\_01, Zlechov\_01, Žádovice\_01, Žarošice\_01, Želetice u Kyjova\_01, 02

### III. Návrh na využití výsledků

Spektrum potenciálních uživatelů je poměrně široké: orgány památkové péče ochrany přírody a krajiny, plánovací instituce, státní správa a samospráva, vlastníci pozemků, individuální zájemci a návštěvníci z řad laické veřejnosti, školy a další vzdělávací instituce, místní zájmové organizace, orgány krizového řízení aj.

Konkrétní využití může být následující:

#### A) Orgány památkové péče, ochrany přírody a krajiny

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny Slovácka představují specifický typ přírodně kulturního a historického dědictví. Mapa s rozmístěním velikostních typů krajinných segmentů se zachovalou strukturou a vzhledem využití ploch je v současné krajině vzácná a představuje relativní anachronismus při porovnání s plochami využívanými moderními technologiemi a postupy (s výjimkou ploch bývalých velkostatků s velkoplošným využitím pozemků). Měřítko mapy a mapové pole zaujímající území pracovního regionu Slovácko nabízí celkový přehled, kde se historicky pozoruhodné plochy krajiny nacházejí. Vzhledem k tomu, že jejich rozmístění je výrazně nerovnoměrné, nutno se rozhodnout, kterým segmentům věnovat bližší pozornost, aby se v regionu Slovácko se takové území dále uchovalo. Koncentrace, resp. rozptyl zjištěných segmentů ukazuje na příslušnou „regionální vzácnost“ takových území.

B) Plánovací instituce

Vzhledem k jisté potřebě zachování zachovalých segmentů předindustriální krajiny do budoucnosti (jejich úbytek byl pozorován i během řešení projektu), znalost rámcové polohy segmentu (zde na úrovni pracovního regionu Slovácko) umožní plánovačům zvýšit svoji pozornost při rozhodování o území v dotčeném prostoru tak, aby se pokud možno vyhnuli cenným plochám. Naopak pro některá rozhodování může být přítomnost segmentů atraktivním aspektem jejich rozhodování. Některé objekty (velmi rozmanitého charakteru: pro bydlení, cestovní ruch, etnografické akce a prostory pro ně,...) je vhodné do sousedství segmentů umísťovat.

C) Státní správa a samospráva

Již během řešení projektu se opakovaně prokázalo, že místní autority velmi přivítaly znalost o tom, že v jejich správním území se nachází zajímavá plocha. Ta podle nich zvyšuje atraktivitu obce a její návštěvnický potenciál se všemi dalšími ekonomickými dopady. Znalost těchto ploch je pak vstupem do rozhodování v obci, zejména při koncipování územně plánovací dokumentace.

D) Vlastníci pozemků

Zpravidla nevědí, že jejich pozemek je něčím výjimečný. Znalost o tom může výrazně ovlivnit jak hospodaření na něm, tak eventuálně i jejich rozhodování blízké či vzdálené budoucnosti (prodej, změna kultury, zastavění apod.). Skupiny vlastníků sousedících pozemků v takovém segmentu, pokud získá jistý status, mohou případně žádat o dotaci k jejich udržování.

E) Laická veřejnost

Segmenty starobylé krajiny se zpravidla vyznačují daleko vyšší biodiverzitou, hospodářskou diverzitou a funkční diverzitou ve srovnání s jejich monotónním okolím. Řada segmentů se může uplatnit jako lokální scénická krajina a jako taková je nepochybně magnetem cestovního ruchu. Podobně jako objekty staré architektury či technické dovednosti se starobylé krajiny nepochybně stanou předmětem cestovatelského zájmu. Zpřístupněná geodatabáze projektu na internetu nad Google Maps nepochybně inicializuje zájem veřejnosti o tento zatím málo známý příklad přírodně kulturního a historického dědictví.

F) Školy

Podobně jako u jiných objektů a ploch historického dědictví a ochrany přírody mohou sloužit k demonstraci jevů, které v ostatní krajině již scházejí, ať již půjde o výuku zeměpisu, dějepisu, biologie a zčásti i dalších předmětů. Jako takové se segmenty dávají krajiny mohou stát cíle školních exkurzí a vytyčování naučných stezek.

G) Místní zájmové organizace

Zájmové organizace zahrádkářů, myslivců a dalších oblastí již tradičně v regionu Slovácko fungují. Většinou však představa o hodnotě popisovaného krajinného dědictví nepřesahuje rámec jejich činnosti. Jestliže bude u vhodného území deklarováno označení území za segment předindustriální krajiny, jistě to bude přidaná hodnota k dané lokalitě, což tyto organizace ocení a pravděpodobně je to motivuje k adekvátnímu zvýšení péče.

H) Krizové řízení

Krizové řízení slouží k ochraně obyvatelstva a materiálních hodnot před zkázou či poškozením. Některé zásahy v terénu se neobejdou bez násilného vniknutí do prostor, kde je zapotřebí řešit nenadálou negativní situaci. Znalost polohy a vymezení segmentu předindustriální krajiny pro krizové řízení znamená, že jde o území významné hodnoty a

během zásahu je zapotřebí se orientovat buď na jeho ochranu, anebo se mu vyhnout při plnění záchranné akce.

#### I) Veřejná media a film

Na území republiky se stále častěji pořizují obrazové záznamy v územích, která poskytují kulisu pro scénáře historických událostí. Velmi často se stává, že historické scény jsou lokalizovány do prostředí, které k dávné události vizuálně nepatří. Předkládaná mapa může filmaře navést na lokality v různém přírodním prostředí, které zvýšenou měrou indukují dávný vzhled krajiny. Ty pak lze využít k natáčení historických scén.

#### J) Výtvarné umění

Rozhodující většina zjištěných segmentů předindustriální krajiny se oproti svému okolí vyznačuje daleko vyšší pestrostí využití a rozmanitostí vzhledu. Není pochyb o tom, že lokality segmentů předindustriální krajiny se mohou stát předmětem zájmu malířství a fotografie.

### IV. Seznam použité související literatury

BANDARIN, F., ed. 2009. World Heritage Cultural Landscapes. A Handbook for Conservation and Management. World Heritage Papers 26, Paris: UNESCO, 420 s.

BEZÁK, P. et al. 2010. Reprezentatívne typy krajiny Slovenska. 1. vyd., Bratislava: Ústav krajinnej ekológie Slovenskej akadémie vied, 179 s.

BRŮNA, V., BUCHTA, I., UHLÍŘOVÁ, L. 2002. Identifikace historické sítě prvků ekologické stability krajiny na mapách vojenských mapování. Acta Universitatis Purkynianae, Studia Geoinformatica II., Ústí nad Labem, 46 s.

BUNCE, R. G. H., BARR, C. J., CLARKE, R. T., HOWARD, D. C., LANE, A. M. J. 1996. ITE Merlewood Land Classification of Great Britain. Journal of Biogeography, roč. 23, č. 5, s. 625-634.

Council of Europe 2000. The European Landscape Convention. Florence 20. X. 2000. ETS, No. 176. Strasbourg. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/122.htm>.

GOJDA, M. 2000. Archeologie krajiny. Academia, Praha. 238 s.

HREŠKO, J., PETLUŠ, P., eds. 2015. Atlas archetypov krajiny Slovenska. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 113 s.

KAREL T., KRATOCHVÍLOVÁ, A., eds. 2013. Proměny montánní krajiny. Historické sídelní a montánní struktury Krušnohoří. Locket: NPÚ, ÚOP v Lokti, 232 s.

KOLEJKA, et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.

KUČOVÁ, V., et al. 2015. Krajinne památkové zóny České republiky. 1. vyd., Praha: Národní památkový ústav, 511 s., ISBN 978-80-7480-045-0.

LIPSKÝ, Z., WEBER, M., STROBLOVÁ, L., et al. 2013. Současnost a vize krajiny Novodvorská a Žehušicka. Praha: Karolinum, 408 s.

MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z., et al. 2006. Atlas reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska. Bratislava: ÚKE SAV, Ministerstvo životného prostredia SR/Ministerstvo školstva SR, 125 s.

MÜCHER, C. A., et al. 2003. Identification and Characterisation of Environments and Landscapes in Europe. Alterra rapport 832, Wageningen: Alterra, 120 s.

SALAŠOVÁ, A., SEDLÁČEK, J., TRPÁKOVÁ, L., MARTINKOVÁ-KUCHYŇKOVÁ, H. 2016. Metodika monitoringu stavu krajinné památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 88 s., ISBN 978-80-7509-359-2.

SEDLÁČEK, J., SALAŠOVÁ, A., TRPÁKOVÁ, L. 2016. Metodika hodnocení vlivů na krajinné památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 72 s., ISBN 978-80-7509-360-8.

SEMOTAMOVÁ, E., CAJTHAML, J., et al. 2014. Akademický atlas českých dějin. Praha: Academia, 590 s.

SLÁMOVÁ, M., JANČURA, P. 2012. Typológia historických krajinných štruktúr. In: Konferencia: Krajina-človek-kultúra, 15. máj 2012, Zvolen: TU vo Zvolene, 60 s.

van EETWELDE, V., ANTROP, M. 2005. The significance of landscape relic zones in relation to soil conditions, settlement pattern and territories in Flanders. Landscape and Urban Planning, roč. 70, č. 2, s. 127-141.

#### **V. Seznam publikací, které předcházely výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem a byly publikovány**

KOLEJKA, J., KIRCHNER, K., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E., ONDRÁČEK, S., ZAPLETALOVÁ, J. 2020. Předindustriální krajina Moravy. Málo známé přírodní a kulturní dědictví kolem nás. Katalog regionálních výstav. Brno: Ústav geoniky AV ČR Ostrava v Nakladatelství Soliton, 178 s. ISBN 978-80-87621-14-1.

KOLEJKA, J., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E. 2020. The Pre-industrial landscape in Moravia. The case study of inventory and analysis of the ancient land use structures in the Czech Republic. Land Use Policy, Elsevier, roč. 97, č. 9, s. 1-10. ISSN 0264-8377. doi:10.1016/j.landusepol.2020.104712.

KOLEJKA, J., NOVÁKOVÁ, E., KIRCHNER, K. 2020. Residual ancient landscape segments in Carpathians of Moravian-Slovak borderland. In: Jitka Fialová. Public recreation and landscape protection – with sense hand in hand? 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, s. 408-415, 8 s. ISBN 978-80-7509-715-6.

KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. The spatial analysis of the pre-industrial landscapes in Moravia (Czech Republic). In: Geographia Napocensis Conference 100, Cluj: Babes Bolyai University, s. 56-57.

KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. Předindustriální krajina Moravy jako přírodní a kulturní dědictví. In: 27. Středoevropská geografická konference, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, s. 17.

KOLEJKA, J., et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2019. The Pre-Industrial landscape of Moravia - its identification, mapping and assessment. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 79.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K., NOVÁKOVÁ, E. 2019. The spatial analysis of conservative land use areas in Moravia. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 67.

KOLEJKA, J. 2018. Inventarizace a hodnocení reziduí předindustriální krajiny na Moravě. In: Dubcová, A. Geografické informácie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, s. 96-112, ISSN 1337-9453. doi:10.17846/GI.2018.22.2.

KOLEJKA, J. 2018. Předindustriální krajiny Moravy jako kulturní dědictví. In 8. medzinárodné kolokvium, Danišovce, s. 15, Ústav geografie, Prír. fak, UPJŠ, Košice. ISBN 978-80-8152-646-6.

KOLEJKA, J. 2018. The pre-industrial landscape as a cultural heritage: Horácko a Podhorácko. In: Svobodová Hana. Useful geography: Transfer from Research to Practice. Proceedings of 25th Central European Conference. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita Brno, s. 173-186, 14 s. ISBN 978-80-210-8907-5.

KOLEJKA, J. 2018. Scénické kulturní krajiny Moravy. In 17. kongres Slovenskej geografickej spoločnosti a 24. zjazd Českej geografickej spoločnosti, Ktižan, F., Šveda, M. (eds.): Geografia na (v)zostupe? s. 108, Univerzita Komenského, Bratislava, ISBN 978-80-223-4576-7.

ZAPLETALOVÁ, J., KOLEJKA, J., KREJČÍ, T. 2018. The pre-industrial landscape of Moravia – An unknown cultural heritage. In EURORURAL' 18, 6th Moravian Conference on Rural Research, European Countryside and its Perception. Book of Abstracts, s. 49, Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-567-1.

KOLEJKA, J. 2017. Předindustriální krajina. Zeměpisné a vlastivědné spisy, Brno: Zeměpisné a vlastivědné sdružení, roč. 16, č. 3, s. 1-4. ISSN 2464-4803.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální krajina Slovácka. In: Igor Kyselka, Jan Obšivač. Sborník příspěvků ze semináře "Kulturní detail v krajině - Historické struktury krajiny". 1. vyd. Kroměříž: Národní památkový ústav, s. 50-63, ISBN 978-80-87231-50-0.

KOLEJKA, J., KIRCHNER, K. 2017. Standardizovaný postup identifikace segmentů předindustriální krajiny platný pro regiony Moravy. In: Herber, Vladimír. Fyzickogeografický sborník 15, Fyzická geografe – krajinná ekologie – udržitelný rozvoj. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 44-50, ISBN 978-80-210-8844-3.

KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální a postindustriální krajina na Moravě: koncepce a realita. In: Černušáková L. Venkovská krajina 2017. 15. ročník mezinárodní mezioborové konference. 1. vyd. Kostelec nad Černými lesy: Česká společnost pro krajinnou ekologii - Regionální organizace CZ-IALE, Ekologický institut Veronica, s. 57-66, ISBN 978-80-7458-095-6.

## **VI. Umístění mapy v databázi na elektronickém nosiči dat**

Mapa „Slovácko. Segmenty předindustriální krajiny“ je umístěna na webových stránkách Ústavu geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava, Pracoviště Brno. Je dostupná na stránce:

[http://www.geonika.cz/CZ/CZresearch/CZpredindustrial/CZpreik\\_mapy.html](http://www.geonika.cz/CZ/CZresearch/CZpredindustrial/CZpreik_mapy.html)

**Autoři:**

Jaromír Kolečka, Eva Nováková, Kateřina Batelková

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba

Oddělení environmentální geografie

Drobného 28, 60200 Brno

Jaromir.kolejka@ugn.cas.cz, eva.novakova@ugn.cas.cz, katkabelka@email.cz

Rok vydání mapy: 2020

**Authors:**

Jaromír Kolečka, Eva Nováková, Kateřina Batelková

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba

Oddělení environmentální geografie

Drobného 28, 60200 Brno

Jaromir.kolejka@ugn.cas.cz, eva.novakova@ugn.cas.cz, katkabelka@email.cz

Publication year of the map: 2020